

Et blikk på aktuell ungdomskultur

- med særlig fokus på sosiale og mentale rammevilkår og ungdommers tro

Ingvild Thu Kro

Høgskolelektor ved Mediehøgskolen Gimlekollen
ingvild.thu.kro@mediehogskolen.no

Bakgrunn

Det er et generelt inntrykk at færre norske barn og unge er aktive i en eller annen form for kristent arbeid nå enn tidligere. I tillegg synes det å være nedgang i dette tallet både fra barneårene til slutten av tenårene og frem mot studentalder og unge voksne. Altså synes flere og flere å "falle fra" i løpet av tenårene. Samtiden synes å være preget av en oppfatning og opplevelse av at tro og livssyn er flytende begreper, med et innhold som subjektivt og erfaringsmessig tilpasses den enkelte. Når i tillegg toleranse (forstått som aksept) er den grunnleggende holdning for ethvert trosmøte og skepsisen til autoriteter og eksklusivitetskrav er høy, ser vi klare utfordringer for formidlingen av klassisk kristen tro i møte med dagens barn og unge. Det synkende antallet barn og unge som bekjenner en klassisk kristen tro må tas på alvor, og problemstillingen må settes på dagsorden, også for på best mulig grunnlag tenke misjonalt i møte med barne- og ungdomskulturen i dag.

Denne artikkelen ble skrevet for å danne et teoretisk rammeverk for forskningsprosjektet "10-25" på oppdrag av NLM Ung. Det var ønskelig å sette funnene fra undersøkelsen inn i en helhetlig sammen-

heng og kontekst, og derfor skulle denne artikkelen fungere som et relevant bakteppe for å bidra til økt kunnskap og forståelse rundt selve undersøkelsen.

Artikkelen er bygd opp med utgangspunkt i et ønske om å beskrive den virkelighet dagens norske ungdommer lever i, med fokus på samtidens sosiale og mentale rammevilkår. Derfor vil kapittelet fokusere på aktuell samtidskultur og ungdommers livssynsdanning i møte med denne. Videre fokuseres det på spesifikke sosiale og mentale rammevilkår for ungdommers tro, før en til slutt gir en kort statusrapport eller et virkelighetsbilde over ungdom og tro i dag.

Sosiale og mentale rammevilkår

Ingen mennesker lever i et vakuum. Derimot blir vi alle preget av våre omgivelser, helt fra barnealder og livet ut. I enhver kulturkontekst finnes det grunnleggende, objektive rammevilkår for den subjektive tros- og livssynsdanningen. Disse kan omtales som sosiale og mentale rammevilkår.¹ Noen slike sentrale rammevilkår i denne sammenhengen vil være kulturkonteksten i vår postmoderne samtid, livssynspluralisme, aktuell barne- og ungdomskultur, de populærkulturelle me-

diene og ulike geografiske og sosiologiske perspektiv.

Ungdomsalderen er i særlig grad tiden for livssyns- og trosdanning. Barneårene er imidlertid ikke uvesentlige her, både fordi sosiale omgivelser som familie og andre instanser legger sentrale føringer for det livssyn og den tro barnet vil ende opp med på et senere tidspunkt, og fordi barneårene i større grad enn tidligere preges av samme impulser og påvirkning som preger ungdomsårene. Mange har blant annet pekt på at ungdomstiden starter på et tidligere tidspunkt i dagens samfunn enn bare noen tiår tilbake.² Tidligere ble det hevdet at ungdomstiden hadde en biologisk begynnelse og en sosial avslutning.³ At den har en sosial avslutning synes det å være enighet om, men at ungdomstiden utløses av en biologisk begynnelse synes å være mer usikkert. Naturligvis bidrar biologien til utvikling av ungdomstiden av naturlige årsaker, men selv barn og tweens som ikke har nådd dette stadiet synes i stadig økende grad å søke ungdomstiden og dens idealer og forbilder.⁴ Teologen Walt Mueller peker på hvordan blant annet markedsføring av ”ungdomsprodukter” rettes mot stadig yngre aldersgrupper, noe som bidrar til denne utviklingen.⁵

Som utgangspunkt for de sosiale og mentale rammevilkårene, kan vi si at barn og ungdom i dag har fire hovedfokus som de strukturerer og forstår sin verden ut fra; forholdet til seg selv, til andre/sine likesinnede, til verden og til det bortenfor.⁶ Utgangspunktet for dette finner teologen David Howell i ungdommenes oppførsel og i de verdiene han synes å finne implisitt eller direkte uttrykt der. De fire fokuspunktene relatertes til den aktuelle kulturelle konteksten (de sosiale og mentale rammevilkår), der Howell mener å finne hovedelementene til at strukture-

ringen er som den er, med den postmoderne sosiokulturelle konteksten som referanseramme. De nevnte hovedelementene er da i følge Howell; individualismen og selvet i sentrum, fokuset på vennerelasjoner, engasjementet for verden (særlig menneskerettigheter og miljø) og ungdommers åpenhet for at vi ikke lever i et lukket univers, men heller at det finnes ”noe mer”.⁷

I litteratur om sosialisering skilles det ofte mellom primær og sekundær sosialisering. Disse er på ulike måter sentrale deler av barn og unges sosiale og mentale rammevilkår. Den *primære sosialiseringen* handler om de nære relasjonene vi har, vanligvis i en familie, og har kanskje aller størst betydning i barneårene.⁸ Her legges grunnlaget for barn og unges evne til å fungere innenfor den kontekst og kultur de er født inn i, til å utvikles til en kompetent sosial aktør, i tillegg til at viktige føringer legges når det gjelder livssynsmessige verdier, oppfatninger og holdninger som vil være med og prege dem hele livet. Inn i dette ser vi da tydelig viktigheten av trosformidling i hjemmet, som trolig kan sies å være den mest sentrale påvirkningen for barn og unges tro – og en viktig føring for om barn og unge beholder sin tro når de blir eldre. I familier hvor foreldre ønsker å videreformidle sin religiøse tro til sitt barn, er altså trosutøvelsen som på ulike måter skjer i hjemmet, den mest sentrale faktoren for om barnet fortsetter å ha en religiøs tro som voksen. Samtidig er det viktig å være klar over at livssynsmessig påvirkning skjer i alle familier og relasjoner, uavhengig om en definert religiøs tro er tilstede. De primære relasjonene er dermed avgjørende og grunnleggende formidlere av livssynsmessige oppfatninger som former barn og unges virkelighetsforståelse.

Videre formes barn og unge av det vi

kaller *sekundær sosialisering*, som dreier seg om relasjoner utenfor den næreste konteksten, som barnehage og skole – eller ungdomsgruppa, søndagsskolen og menighetsfellesskapet. Der de primære relasjonene gjerne defineres som tette, nære og følelsesbaserte, er de sekundære relasjonene mer målrettede og avgrensede.⁹ Den sekundære sosialiseringen bidrar til at barn og unge tilegner seg en mer avgrenset kompetanse for å fylle bestemte roller i samfunnet – noe som skjer via både formell og uformell læring.¹⁰ Likevel skal en ikke her avvise påvirkningsmulighetene den sekundære sosialiseringen har i form av å bidra til å forme barn og unges verdier og holdninger på ulike områder. For eksempel skal en ikke undervurdere viktigheten av og mulighetene i ulike former for kristent barne- og ungdomsarbeid, også der hvor det enkelte barnet/ungdommen ikke møter de samme oppfatningene og verdiene i hjemmet. Videre kan en også peke på den sekundære sosialiseringens utvidede påvirkning, som er blitt stadig sterkere de siste tiårene, nemlig gjennom populærmediene. Det kan synes som at der det før var familien og nærmiljøet som hadde størst påvirkning på ens sosialisering, har i dag massemedier, kjendiser og popstjerner fått en stadig mer sentral rolle.¹¹

Vår postmoderne samtid

Vi lever i en tid som betegnes som postmoderne,¹² med visse grunnleggende livssynselementer som preger samtiden. Ganske kort fortalt kan vi si at ”det postmoderne går lenger enn det ‘moderne’ vitenskapelig baserte synet på verden, ved å blande en skeptisk holdning til teknologi, objektivitet, absolutter og totalforklaringer, med vekt på image og utseende, personlige tolkninger, gleder og utforskning av ethvert åndelig og materielt per-

spektiv”¹³. Det postmoderne vektlegger altså det individuelle og subjektive, med et livssyn hvor hovedvekten ligger på relativisme; alt er like sant, rett og godt – det avgjørende er at det er sant, rett og godt *for meg*. I tillegg er skeptisisme og kynisme sterke krefter i et postmoderne livssyn, som i enda dypere grad avviser autoriteters eller overgripende virkelighetsforståelsers (som metafortellingens) påvirkning av livssynets innholdsmomenter. Med andre ord avvises enhver form for absolutter, en oppfatning som har sin grunnleggende bakgrunn i relativismen. Den ledende oppfatningen er at ingenting er sikkert, og det finnes ingen sikker kunnskap om verden, virkeligheten, sannhet eller menneskenaturen.¹⁴ Altså finnes det ingen felles utgangspunkt for moral og sannhet, og enkelte livssyns krav om eksklusiv sannhet (som f.eks. det kristne) avvises som umulig. I stedet er det individets egne preferanser (holdninger og oppfatninger) som skaper det individuelle, frittstående livssynet.

I forlengelsen av individuell, relativistisk sannhet, oppstår kravet om toleranse (forstått som aksept) og respekt for ethvert livssynsmessig ståsted. Altså kan en ikke utfordre de sannhetskrav et enkeltindivid hevder (med mindre det er eksklusivt).¹⁵ Det er også en utfordring ut fra livssynets egenart, nettopp fordi det er subjektivt motivert og fundert. Det er vanskelig å motbevise en overbevisning om at noe er ”rett for meg”. Resultatet blir dermed at ”alle” oppfatninger og verdier må respekteres og aksepteres som likeverdige og like sanne. Det er kanskje også den eneste måten mennesker i det postmoderne samfunnet kan takle utfordringene og klare å leve sammen i rimelig harmoni. Synkretisme gjør seg ut fra dette også ofte gjeldende i et postmoderne livssyn, fordi ethvert menneske står fritt til å

utforme sitt eget livssyn ut fra det vell av (tilsynelatende likeverdige) livssynselementer som finnes. Dermed kan en velge det "beste" fra alle mulige livssynsperspektiver, og forkaste det som føles¹⁶ irrelevant eller ubehagelig.

En av de kanskje største kildene til slike holdninger til livssyn i den postmoderne samtidskulturen, er mediene. Særlig er de populærkulturelle mediene en sentral påvirkningsfaktor i møte med ungdommer, fordi de så ofte og regelmessig er i kontakt med disse (enten det er tv, film, internett, musikk eller lignende). Mueller peker på at mediene er med på å gi ungdommer kart for hvordan de skal leve livene sine.¹⁷ Mediene er med på å formidle oppfatninger rundt meningen med livet, verdier, holdninger, rett og galt og sosiale roller. Dette bekreftes av religions-sosiolog Tomas Axelson og teolog Ola Sigurdson, som sier at de populærkulturelle tekstene skaper grunnleggende myter som former våre forestillinger om oss selv og som hjelper oss til å skille mellom godt og ondt, rett og galt.¹⁸ Altså har de populærkulturelle mediene blitt en sentral kilde til (bevisst eller ubevisst) refleksjon og bearbeidelse av livets store spørsmål.

Livssyn

Litteraturviteren James Sire definerer livssyn slik: "A worldview is a commitment, a fundamental orientation of the heart, that can be expressed as a story or in a set of presuppositions (assumptions which may be true, partially true or entirely false) which we hold (consciously or subconsciously, consistently or subconsistently) about the basic constitution of reality, and that provides the foundation on which we live and move and have our being".¹⁹ Alle mennesker har altså et livssyn. Det kan være reflektert eller ureflektert, mer eller mindre fragmentert og hel-

hetlig, motstridende eller koherent. Et livssyn fungerer som utgangspunkt for, og er et resultat av vår iakttakelse av verden og hvordan alt henger sammen.

Livssyn kan også beskrives som et sett med sosiale og kulturelle briller som vi tolker virkeligheten gjennom, slik den engelske biskopen og teologen Tom Wright uttrykker det: "Worldviews are like glasses. We interpret the world through them. They are like the foundations of a house: vital but invisible. They are that through which, not at which, a society or individual normally looks; they form the grid through which humans organise reality".²⁰ Vårt personlige livssyn er altså nært knyttet til de sosiale og kulturelle omgivelsene. Teologen Paul Otto Brunstad bruker begrepet "livstolkning" om det personlige livssynet og peker på at både livstolkning og identitetsforståelse "handler om å tolke seg selv, fenomener, erfaringer og opplevelser i lys av større sammenhenger eller mer omfattende horisonter".²¹ Livstolkning kan defineres som "forståelse av seg selv og sin virkelighetserfaring i lys av en helhetlig meningsammenheng".²²

Et livssyn kan altså kort fortalt sies å være satt sammen av de svar og oppfatninger det enkelte mennesket har på de såkalte livsspørsmålene,²³ som kan defineres som eksistensielle spørsmål om de grunnleggende viktige områder av livet. I særlig grad gjelder dette spørsmål som har med verdioppfatning, menneskesyn, virkelighetsoppfatning og tro å gjøre.²⁴ Tro i denne sammenhengen handler om tillit og søken etter mening. Tro, tillit og mening står da sentralt i det nærliggende begrepet livstolkning. Som livssynets ofte skjulte side indikerer troselementet noe om hvor en forankrer tilliten og søken etter mening. Objektet for denne tilliten kan være religiøst, i egentlig, substansiell

forstand, eller det kan være snakk om funksjonell religiøsitet, ved at objektet for forankringen av tilliten og søken etter mening er sekulært, men har en religiøs funksjon.

Livssyn kan deles inn i subjektive og objektive livssyn.²⁵ Det subjektive livssynet er knyttet til enkeltindividet og de personlige verdier og holdninger som bygger opp under den enkeltes livssyn. Objektive livssyn er av mer kollektiv karakter, i form av ulike livssynsmessige tradisjoner og trender.²⁶ Disse kan igjen deles inn i to kategorier; religiøse og sekulære. De ulike livssynstradisjonene og -trendene utgjør et utgangspunkt for de subjektive livssyn i form av å gi ”materiale” til den individuelle livssynsdanningen.

Vår postmoderne samtid preges av et stort livssynsmarked, hvor hovedvekten ligger på den subjektive utformingen av et funksjonelt livssyn, fremfor tilhørighet til objektive livssynstradisjoner. Paul Otto Brunstad kaller denne utviklingen en ”tro uten tilhørighet”,²⁷ som indikerer at den postmoderne livssynsdanningen i stor grad forkaster institusjonenes grep om livssynstradisjonenes innhold, men de forkaster ikke nødvendigvis religiøs tro i seg selv. Tro og livssyn er blitt en *meningsskapende* kilde, ikke nødvendigvis en *livsstilsskapende* ramme. I dette ligger det også at tro og livssyn er flyttet fra et ytre tilhørighetsprosjekt til et indre identitetsprosjekt. Det er fokus på de personlige preferanser og det som er ”rett for meg”. Altså handler det om hva som fungerer for meg; en funksjonell religiøsitet med fokus på de personlige følelser og opplevelser, fremfor dogmer og læresetninger. Dette har naturlig sammenheng med utviklingen generelt i det postmoderne samfunn, hvor religion og religiøse elementer i dag fremstår som det sosiologen Zygmunt Bauman kaller ”tilgjengelige varer i et gigantisk super-

marked”,²⁸ hvor varene kan settes sammen som en selv ønsker ut fra personlige og individuelle preferanser.

Aktuell tweens- og ungdomskultur

Den postmoderne konteksten preger i høyeste grad samtidens ungdomskultur, både som kulturell referanseramme og aktuell livssynstrend. Flere av avsnittene under dette punktet kan derfor også regnes for å være kjennetegn ved den postmoderne samtidskulturen generelt.

Begrepet tweens har oppstått som en kombinasjon av ordene ”between” og ”teen”, som en betegnelse på aldersgruppen hvor en på så mange måter står midt mellom å være barn og ungdom.²⁹ Altså kan en si at tweens fremdeles er barn i betydningen av at de foreløpig ikke er tenåringer/ungdom, samtidig som de skiller seg fra barn fordi de beveger seg bort fra et barns interesser og mentalitet. Tweens-perioden kan sies å være en periode preget av stor utvikling og endring, både sosialt, psykologisk og emosjonelt.

Marie Kvalbein-Olsen referer i sin mastergradsoppgave til at Aftenposten har beskrevet tweens slik: ”Dette er någenerasjonen. De som er født med mus og mobiltelefon i hånden, som forventer at noe til enhver tid skal skje akkurat nå – og som ustanselig bombarderes med inntrykk fra data- og TV-skjermen”.³⁰

Likhetstrekkene til kategorien som defineres som ungdom er slående, og overgangen fra tweens til ungdom vil sannsynligvis for mange skje relativt ubemerket. Ungdomstiden karakteriseres av å være tiden da en går fra barn til voksen. Samtidig er begrepet frikoblet og flytende, og det som i dag regnes som ungdomstiden er kraftig utvidet i forhold til bare noen tiår tilbake. En ser tydelige tegn på at ungdomstiden i dag både starter tid-

ligere (sml. tweens) og slutter senere (sml. biologiske og sosiale endringer i synet på ungdom).

Ungdomstiden (inkl. tweens) preges av å være en periode for endring og mestring.³¹ Det handler om at ungdommene er i en fase av livet hvor mye endrer seg, samtidig som en utvikler evnen til å mestre valg, risiko og usikkerhetsmomenter. Perioden kan også på mange måter beskrives som en lete- og søkefase.³² I dette ligger det blant annet at ungdomstiden betegnes som en prosess som populært blir kalt "å finne seg selv". En prosess som preges av refleksjon og utforskning, blant annet av viktige identitetsformende aspekter som syn på religion, tro, livssyn, søken etter mening, verdier og holdninger. Det handler også om å finne sin plass i samfunnet, ta stilling til påvirkning og informasjon utenfra og avgjøre hva en selv står for og representerer.³³ På mange måter kan en altså si at ungdomstiden er preget av de store livsspørsmål, og at lete- og søkefasen beskriver prosessen ungdommer går gjennom for å finne tilfredsstillende svar.

Dermed ser vi også tydelig at ungdomstiden kan beskrives som et identitetsprosjekt. Ikke bare handler det om å "finne" seg selv, men ungdommer i dagens postmoderne samtid har også en oppfatning av å kunne skape seg selv. Identitet er dermed ikke noe fast eller gitt, men derimot flytende og foranderlig. Noe av forklaringen på dette finner vi hos sosiologen Zygmunt Bauman, som hevder at individualiseringen av samfunnet har ført til at identitet er gått fra noe som er gitt til noe en må konstruere selv.³⁴ Det er altså blitt en oppgave som enkeltindividets selv er ansvarlig for. Samme oppfatning bekreftes hos religionssosiologen Peter L. Berger, som hevder at forståelsen av identitet har gått fra å være skjebnebestemt til

et personlig valg.³⁵ Ungdommer i dag er altså ikke lenger født med en gitt identitet, i stedet opplever de en tilsynelatende frihet til å skape og forme hvem de selv ønsker å være. Denne friheten er imidlertid ikke nødvendigvis fullstendig frigjørende, særlig med tanke på ansvaret dette medfører og usikkerheten som kan oppstå.³⁶ En fullstendig flytende og foranderlig identitet har ingen kjerne, så hvordan kan en vite at en faktisk har funnet sitt "egentlige" jeg?

Et av ungdomskulturens forsøk på å løse dette kan beskrives som en "utvendiggjøring av identitet". Sosiologen Anthony Giddens bekrefter dette når han sier at metafortellingenes fall flytter det identitetsskapende arbeidet til overflaten.³⁷ Når det ikke lenger finnes noen kjerne og de overordnede svar er umulige å finne, rettes oppmerksomheten mot det en faktisk kan kontrollere; det ytre, for eksempel kropp, image og utseende. Dette henger også nært sammen med oppfatningen av at identitet er noe man skaper og former slik man vil, og uten en kjerne kan man altså være én i dag – en annen i morgen. Mottoet blir dermed: "What I see, is what I am".³⁸ Dermed blir klær, image, kropp – og materialisme – noe som signaliserer og definerer hvem den enkelte ungdommen ønsker å være.

Ungdomskulturen kan hevdes å være preget av individualisme og subjektivisme. Det betyr imidlertid ikke at andre mennesker er ubetydelige eller irrelevante. Dagens ungdommer er svært opptatt av relasjoner, både til venner og familie. Blant annet synes de fleste ungdommer at det er viktig med gode relasjoner til sine foreldre og venner.³⁹ Det er imidlertid kvaliteten og nærheten i disse relasjonene som avgjør om ungdommer opplever seg elsket, sett og bekreftet.

Generelt sett kan vi si at lykke synes å

være et av hovedmålene for ungdommer i dag. Samtidens fokus på lykke reflekteres på mange ulike nivå, og kanskje særlig gjennom mediene som ungdommene møter daglig. For mange synes lykke likevel ikke å handle om en tilstand eller holdning, men derimot en følelse. Altså synes lykken å være flyktig og for mange nærmest uoppnåelig. Nære relasjoner har imidlertid en viktig rolle i forhold til opplevelsen av lykke. Videre synes fokuset å være preget av et her-og-nå perspektiv, altså lykken i øyeblikket i motsetning til den varige lykke.

Samtidskulturen kan sies å være en medialisert kultur,⁴⁰ noe som også i stor grad gjelder ungdomskulturen. Medialisering beskriver mediens utstrakte innflytelse og påvirkning i samfunnet, og for mange blir mediene en grunnleggende referanse for bl.a. livssynsbygningen. Ungdom i dag er vokst opp med mobiltelefon og internett, og bruker mye tid på ulike medier. Kanskje gjelder dette i særlig grad sosiale medier, som Facebook og Twitter. Gjennom slike nettsteder holder de kontakten med både nære venner og mer sekundære relasjoner. Dette bidrar imidlertid også til en ungdomskultur som konstant er "logget på" og alltid er tilgjengelig. For mange skaper dette en ny form for stress og tidspress. Kombinert med et høyt aktivitetsnivå både i forhold til skole og fritidsaktiviteter, er dagens ungdomsgenerasjon preget av å ha svært travle liv.⁴¹

Sosiologiske og geografiske perspektiv på ungdom og tro

Norsk religiøsitet – et kort virkelighetsbilde

I følge undersøkelser⁴² er Norge i dag delt etter regionale religiøse skillelinjer. Det hevdes at det tradisjonelle såkalte bibel-

beltet i Sør-Norge holder stand, og folk fra Rogaland og Agderfylkene oppgir oftest å ha en personlig tro og et mer aktivt religiøst liv.⁴³ Samtidig ser en at andre deler av landet hvor religion og kristen tro tradisjonelt har stått svakt, som Hedmark, Østlandet og Trøndelag, holder stand som områder hvor fraværet av personlig troende er dominerende. Oslo-området fremstår som sekulariseringens og pluraliseringens høyborg. Nord-Norge skiller seg ut som en sammensatt region, hvor en finner alt fra dypt troende læstadianere og sterkt antireligiøse, samtidig som nordlendingene utmerker seg ved en stor oppslutning om alternativ religiøsitet. Altså finner en grunnlag for å si at de regionale forskjellene i religiøsitet i Norge holder seg stabile.

Samtidig ser en at selv om hovedtendensen er at de regionale forskjellene er stabile, har det også skjedd endringer i løpet av de siste par tiår. Pietismen ser ut til å svekkes på Vestlandet. Samtidig som vekkelses- og foreningskristendom holder stand i Rogaland og Agderfylkene, synes det øvrige Vestlandet å bli like folkekirkelig som Trøndelag og Nord-Norge. Videre finner forskere også ut at Trøndelag beveger seg i retning av større oppslutning om alternativ religiøsitet.

Hvorfor velger unge mennesker en religiøs tro?

I konteksten av dette, er det interessant å se kort på noen sentrale sosiologiske forklaringer på hvorfor mennesker – i dette tilfelle ungdommer – velger en religiøs tro. Ofte er troen også et resultat av en kombinasjon av flere forklaringsmodeller. Dette gir ingen helhetlig forklaring, blant annet fordi Gudsaspektet holdes utenfor – altså i hvilken grad inngripen fra en høyere makt faktisk bidrar til at mennesker oppgir å ha en tro. Likevel kan disse

forklaringsmodellene bidra med viktige innspill når det gjelder sosiale og mentale rammevilkår som bidrar til å vekke en religiøs tro.

Deprivasjonsteori

Denne første teorien tar utgangspunkt i menneskets opplevelse av at det mangler noe (deprivasjon), og hevder at dette skaper religiøse behov.⁴⁴ Dermed fungerer tro som trøst eller kompensasjon i situasjoner der mennesker opplever at de kommer til kort. Dette kan for eksempel gjelde i forbindelse med eksistensielle utfordringer og spørsmålet om livets mening. Her ser en klare forbindelseslinjer til vår postmoderne samtid og vekten på menneskets søken etter sannhet. Utfordringen ligger imidlertid i at mennesker i dagens samfunn først og fremst er på let etter "min sannhet" og det som er "rett for meg". Dermed fristilles troen fra religiøse tradisjoner til en pluralistisk, synkretistisk og individuell sannhet. Likevel kan en ikke avvise en økende søken etter mening og svar på de eksistensielle spørsmål i samtiden.

Sosialiseringsteori

En annen teori vektlegger viktigheten av sosialiseringen som årsak til at mennesker utvikler en religiøs tro. Her vil naturlig nok både den primære og sekundære sosialiseringen stå sentralt. Denne teorien er kanskje særlig relevant i forhold til barn og unge, og peker på viktigheten av de nære relasjonene i utviklingen av troen (primær sosialisering). Sosialiseringsteorien hevder at mennesker kommer til tro gjennom langvarig kontakt og gradvis tilnærming og tillæring.⁴⁵ På den måten får troen en bred og solid plattform gjennom at barn og unge møter troen over lang tid, i ulike livsfaser og i ulike situasjoner. Utfordringen i forhold til denne teorien,

er vektleggingen av at troen må være personlig motivert, og ikke kun et resultat av innlærte roller, handlingsmønstre og forventninger som er nedarvet eller overtatt via andre mennesker.

Teorien om rasjonelle valg

Denne teorien hevder at mennesker velger å tro dersom det lønner seg, altså det som gir dem flest fordeler og minst kostnader.⁴⁶ Teorien er imidlertid omdiskutert og kritisert, blant annet ut fra argumentet om at mennesker rundt om i verden holder fast på sin tro selv under stor motgang og forfølgelse. Muligheten som likevel ligger i denne teorien er at tro kan være et *rasjonelt valg* ut fra de forutsetninger en person har, og de svar en finner på troens sannsynlighet, sannhetskrav og koherens. Altså blir mennesker i så tilfelle troende fordi de opplever at troen gir svar på de store livsspørsmålene som er fornuftige og troverdige.

Religion som søken etter mening og tilhørighet

For mange er tro et resultat av å finne svar på grunnleggende spørsmål i livet, og kanskje særlig spørsmålene om mening og tilhørighet. Dette er to grunnleggende behov i ethvert menneskes liv, og troen og fellesskapet av troende bidrar til opplevelsen av å ha funnet svaret på disse. Denne teorien handler også om at troen ikke bare gir mening til det personlige liv, men også gir en (mer eller mindre) helhetlig forklaring på verden og virkeligheten slik mennesker møter det. Troen gir dermed også svar og trøst i møte med det vonde og uforståelige i verden, og skaper en virkelighetsforståelse som strekker seg utover det umiddelbare.

Ungdom og tro

Norge regnes for å være et av Europas

minst religiøse land og det minst religiøse folkeslaget i Norden i dag.⁴⁷ Betyr det at Norge er et sekularisert land? Det kan synes som svaret på dette er ja – på noen områder. Gudstjenestedeltakelsen går jevnt nedover, en relativ liten andel av befolkningen deltar jevnlig i religiøse aktiviteter, medlemskap i de store kirkesamfunnene synker og oppslutningen om religiøse trossetninger faller.⁴⁸ Samtidig er det flere forhold som modifierer et slikt entydig bilde av Norge som sekularisert samfunn, og flere trender som bedre kan forstås ut fra andre begreper og teoretiske perspektiver.

Hvordan forholder så norske barn og ungdommer seg til spørsmål om tro i Norge i dag? På spørsmål om ungdomsskoleelever i Norge og Europa tror på Gud, svarer 40 prosent nei, 30 prosent ja og 20 prosent at det finnes en ånd eller livskraft, viser en norsk undersøkelse som er en del av EU-prosjekt om ungdom og religion i Europa i 2009.⁴⁹ Videre sier 44 prosent at religion er absolutt ikke viktig eller ikke viktig, 28 prosent sier religion er verken viktig eller uviktig, mens 28 prosent sier religion er viktig eller veldig viktig.⁵⁰ Da er det imidlertid interessant at en tredjedel av ungdommene oppga at de er kristne, mens på spørsmål om de tror på Gud, svarer 40 prosent at de ikke tror på en Gud, 33 prosent at de tror på en Gud, mens 20 prosent tror at det finnes en slags ånd eller livskraft.⁵¹ Dette tolkes i retning av at norske ungdommer i stor grad er det man kaller kulturkristne.

At religion og tro ikke er spesielt viktige temaer for ungdom i dag, bekreftes også i teolog Morten Holmqvists ungdomsundersøkelse *Jeg tror jeg er lykkelig...Ung tro og hverdag*.⁵² Her kommer temaer som Bibelen, Koranen, abort, de ulike religionene og spørsmålet om Jesus har levd langt ned på interesselisten. Selv om mange oppgir at de tror på Gud, er

det tydelig at religiøse spørsmål ikke oppleves som aktuelle og relevante for deres liv og hverdag.⁵³ Samtidig har ungdommene en tro på overnaturlige krefter og åndelige fenomener, men uten at det nødvendigvis relateres til en gud, den kristne Gud eller en religiøs tro.⁵⁴ Ungdommene viser stor toleranse overfor personer med en annen tro enn dem selv, og en åpenhet for det overnaturlige og uforklarlige. De synes å være preget av en relativisme som hevder at det ikke finnes én bestemt sannhet. Det innebærer blant annet at de ikke er aktivt søkende etter Sannheten, men har et avslappet forhold til holdningen at det finnes utallige subjektive sannheter.

Undersøkelsen gjengitt på Forskning.no viser at unge mennesker i dag, både i Norge og på tvers av Europa, generelt ikke ønsker å snakke om religion. De er likevel opptatt av de store livsspørsmålene og eksistensielle tema i ulike grad. For eksempel tenker de på gjenfødelse, på livet etter døden og på hva de skal bli når de blir store. De unge ønsker å snakke mer om generelle livsspørsmål uavhengig av religion og livssyn, men mange opplever å ikke kunne snakke om det i hjemmet eller på skolen. Altså blir det for mange en personlig søken uten veiledning. Dette blir særlig interessant sett i sammenheng med – på den ene siden – sekulariseringen av samfunnet, hvor (særlig) tradisjonell form for tro har mistet sin stemme og innflytelse i det offentlige rom, og – på den andre siden – skolen hvor det tidligere kristendomsfaget er tatt ut og erstattet av RLE-faget, og hvor ungdommene opplæres til å stille spørsmål ved alt, men uten at det gis objektive svar. Her ser vi tydelig både utfordringer og muligheter for det kristne barne- og ungdomsarbeidet som finnes i Norge i dag.

Selv om religion og tro kanskje ikke oppleves som et av de mest relevante livs-

områdene for ungdom i dag, aktualiseres den likevel for mange i løpet av konfirmasjonstiden. Konfirmasjonsundervisningen i Norge kan sies å ha gjennomgått et fokusskifte etter den nye trosopplæringsplanen som kom i 2010. Mens tidligere planer først og fremst så på konfirmanttiden som en sosialisering inn i menighetens fellesskap, retter den nye planen også søkelyset mot konfirmantene, deres liv og de eksistensielle, livssynsmessige spørsmål som er viktige for dem. Konfirmasjonsundervisningen og tiden frem mot konfirmasjonen er for mange unge en tid som kanskje i særlig grad bidrar til økt refleksjon og nysgjerrighet rundt tro og livssyn, og da særlig kristen tro. Dette kommer blant annet frem i en europeisk⁵⁵ og nordisk undersøkelse⁵⁶ av konfirmasjonstiden. Resultatene fra denne undersøkelsen viser at ungdommer i løpet av konfirmasjonstiden utvikler et mer positivt syn på kirken og kristen tro enn det de hadde i utgangspunktet.⁵⁷ Dessuten er de i stor grad fornøyd med konfirmasjonstiden. Mange opplever å få økt kunnskap om innholdet i den kristne tro, selv om tema som Jesus Kristus, Den hellige ånd og de ti bud beskrives som mindre interessante i forhold til tema som vennskap, meningen med livet, rettferdighet og ansvar for andre.⁵⁸ En generell holdning blant konfirmantene er imidlertid at selv om de opplever økt kunnskap om kristen tro og større utrustning til å svare på eksistensielle spørsmål, er de likevel tilbakeholdne når det gjelder det religiøse innholdets relevans for eget liv. Derimot viser de betydelig større interesse for konfirmasjonen som sosial erfaring og fellesskapet.⁵⁹

I artikkelen ”Konfirmanter, ritualer og rituell erfaring” viser Ida Marie Høeg at konfirmantenes negative holdning til gudstjenesten forblir tilnærmet uendret gjennom konfirmasjonstiden, mens *erfa-*

ringer med andakt og gudstjeneste endrer seg i positiv retning.⁶⁰ Individuelle, trosrelaterte erfaringer og opplevelser synes å tillegges større troverdighet enn formidlet tro i form av dogmatikk og læremessig innhold. Dette kan kanskje sies å gjenspeile påstanden om at ungdommers tro i dag i stor grad er preget av følelser og opplevelser.⁶¹

At ungdoms interesse for og nysgjerrighet på kristen tro øker i løpet av konfirmasjonstiden, synes likevel ikke å føre til at flertallet av konfirmantene beholder en aktiv kristen tro og et engasjement i kristne sammenhenger etter konfirmasjonstiden. Dette er en tydelig tendens i Danmark, hvor teolog Søren Østergaard beskriver danskenes tro som en U; mange tror som barn, færre i tenårene og færrest som studenter/unge voksne – mens flere finner tilbake til troen når de får barn og blir eldre.⁶² Østergaard forklarer denne tendensen – som nok er til forveksling lik den norske – med at unges tro er avhengig av at noen samtaler med dem om tro. Dette gjelder både de subjektive sidene ved tro, men også de dogmatiske og læremessige aspektene. Siden dette for mange i svært liten grad skjer etter konfirmasjonen, mister svært mange både tilhørigheten til og interessen for troen. Her ser vi en klar utfordring til kristent ungdomsarbeid i Norge, om å fange opp disse ungdommene etter konfirmasjonstiden og bidra inn i deres tros- og livssynsrelaterte utvikling.

Noen generelle hovedtrekk ved ungdom og tro i dag, er at oppslutningen om de tradisjonelle (konservative) trosretningene svekkes. Sett i sammenheng med ungdommers generelle holdninger til tro og sannhet (jmf. relativisme og subjektiv sannhet), mister disse trosretningene sin troverdighet og aktualitet. I stedet verdsettes de tolerante, inkluderende og sub-

jektive formene for tro. En tendens som synes å ha nær sammenheng med den generelle sekulariseringen⁶³ av samfunnet, hvor religion og religiøs tro har mistet sin troverdighet og innflytelse. Sosiologen Zygmunt Bauman har sammenlignet denne utviklingen med et supermarked.⁶⁴ Med det mener han at individualiseringen og subjektiviseringen av religiøs tro har ført til at ungdom nå ”designer” sin egen tro ut fra egne preferanser. De velger ”varer” de føler seg komfortable med fra alle tilgjengelige ”butikkhyller” og legger dem i samme ”handlevogn”; nemlig sin egen-definerte, subjektive tro. Med andre ord kan en si at religiøse tradisjoner og trender ikke fungerer som autoritet, men som fortolkningsressurs og identitetsleverandør.⁶⁵ Pål Repstad bekrefter dette når han sier at ”folk ikke nødvendigvis tror mindre enn før, men at det man tror er mindre kirkestyrt enn før. Folk tror mer som de selv ønsker, mer på ”sjølstyr”. Man plukker noen elementer fra den kristne tradisjonen og lar andre ligge,⁶⁶ og kombinerer dem gjerne med elementer fra andre trosretninger uten at det verken problematiserer troverdigheten eller truer den indre sammenhengen. Altså ser vi tydelige spor av synkretisme.⁶⁷

Videre synes det å være en tendens til at den tro ungdom måtte ha, kun er aktuell innenfor akkurat dette livsområdet. Med det menes at troen for eksempel ikke får konsekvenser for livsførsel, etikk og moral. For eksempel sier teolog Jan Olav Henriksen at ”differensieringen nøytraliserer religionens rolle på de ulike livsområder som er regulert av andre institusjoner”.⁶⁸ Med andre ord er religiøs tro (og muligens også det bevisste livssyn) trygt forankret i sin egen livssfære uten krav om å være gjeldende også på andre livsområder (sml. Paul Otto Brunstads teori om tro som *meningsskapende* kilde, ikke

nødvendigvis *livsstilsskapende* ramme).

Ungdom og kristen tro

Ut fra avsnittene ovenfor kan det virke som ungdom i Norge er åpne for det subjektivt religiøse, åndelige og overnaturlige, men at de tradisjonelle, objektive tros-tradisjonene – og kanskje særlig kristen tro – ikke oppleves særlig aktuell og relevant. Likevel finnes det mange barn og unge som holder på en tradisjonell kristen tro, og opplever at troen er både troverdig, fornuftig og overbevisende i møtet med verden og samtiden vi lever i. Hva kjennetegner så barn og unges kristne tro i dag?

Religionssosiologen Mia Lövheim hevder at tilstrømningen til kristne miljøer har økt de siste årene, noe som kan være forårsaket av et behov for å definere sin egen tro.⁶⁹ Hun hevder at hovedtendensen er at religion spiller en mindre rolle i samfunnet som helhet, selv om det kanskje er flere som definerer seg som religiøse. I de skandinaviske landene har det dessuten lenge vært en tilnærmet felles oppfatning av hva religiøs tro er. I et pluralistisk samfunn er det ikke lenger slik. Det er mulig at unge kristne derfor oppsøker religiøse miljøer fordi de ønsker å finne ut mer om religionen sin og hva den innebærer. At flere søker seg til de mest markante kristne miljøene kan også være et resultat av at de er de tydeligste alternativene til et sekulært samfunn.⁷⁰ Dermed bryter de med ideen om at alt i livet skal være et fritt valg siden de lar seg lede av religiøse retningslinjer, hevder Lövheim.⁷¹ Det synes å være en tendens til at ungdommer velger menighet/ungdomsarbeid ut fra sosiale og aktivitetsskapende kriterier, mer enn teologiske og dogmatiske spørsmål. Videre synes ungdommer også å samles mer på tvers av kirkesamfunn, for eksempel på ulike former for sommerleirer og

kristne arrangement.⁷²

Når det gjelder innholdet i kristne ungdommers tro, synes flere undersøkelser å bekrefte samme tendenser.⁷³ Det synes å være et hovedfokus på det relasjonelle, hvor vennerelasjonene synes å være den viktigste årsaken til deltakelse i kristne miljø. Ellers dominerer et relativt tradisjonelt gudsbilde, hvor gudsrelasjon preges av nærhet og vennskap. Hypotesene har tidligere pekt i retning av et gudsbilde som beveger seg bort fra å forstå Gud som allmektig og sterk,⁷⁴ men denne hypotesen revideres i de nevnte undersøkelsene. I stedet synes kristne ungdommer å forene troen på en allmektig og en nær og omsorgsfull Gud.⁷⁵ Videre synes kristne ungdommer å tillegge troen stor verdi og betydning for livet, samt at det kristne fellesskapet er svært viktig.⁷⁶

Noen av de samme tendensene finnes også i en undersøkelse gjort på Sørlandet.⁷⁷ Her signaliserer også ungdommene stor vekt på gode vennerelasjoner og et inkluderende miljø. I tillegg synes de å opprettholde en tradisjonell (konservativ) kristen tro, men med noen interessante endringsmomenter. For eksempel synes ungdommenes tro i stor grad å være basert på og opprettholdt av følelser og opplevelser (sml. ungdomskulturens fokus på følelser generelt). En av undersøkelsens konklusjoner er at ungdommenes tro oppleves sterk og overbevisende i perioder hvor de opplever guds nærvær, god stemning på møter (særlig i lovsang) og spesielle opplevelser knyttet til bønn og Den hellige ånd. På den andre siden kommer opplevelser av tvil og usikkerhet i forhold til troen i perioder hvor guds nærværet oppleves mer fraværende, i form av mangel på følelser og opplevelser, for eksempel ved opplevelsen av mangel på

bønnesvar. En slik innstilling til kristen tro er av noen teoretikere⁷⁸ og Repstad og Henriksen⁷⁹ kalt erfaringsbasert forskjellsreligion.⁸⁰ Med forskjellsreligion⁸¹ menes en tradisjonell kristen tro som opprettholder dualismen i den kristne religionen, mellom den uendelige Gud og det forgjengelige mennesket, mellom frelst og fortapt, godt og ondt, rett og galt. Kilden og opphavet til godhet og sannhet ligger hos Gud. Videre vektlegger forskjellsreligionen menighetsfellesskapet, Bibelens autoritet og troens innvirkning på hele livet. Når teoretikere nå mener at denne forskjellsreligionen er erfaringsbasert, er det fordi kristen tro i dag – og kanskje særlig blant ungdom – i stor grad synes å vektlegge personlige erfaringer og opplevelser i religionsutøvelsen. Her ser vi klare linjer til ungdomskulturen generelt, og til undersøkelsen blant kristne ungdommer på Sørlandet spesielt. Hypotesen er at denne religionsformen blir dominerende for de neste generasjonene, fordi den kombinerer trygge rammer med varme fellesskapsopplevelser.

Dette synes å bekreftes av Erling Birke-dal, som hevder at gudstro blant ungdom påvirkes og utvikles i en kombinasjon mellom objektive, ytre erfaringer og subjektive, indre opplevelser⁸². De objektive, ytre erfaringene handler i stor grad om at fellesskap med andre mennesker (kanskje særlig familie og venner) har stor innvirkning på gudstro og religiøs selvforståelse i ungdomsalderen. Samtidig står de subjektive forventinger og forestillinger svært sentralt i utviklingen av tro, særlig i lys av de erfaringer og opplevelser den enkelte ungdom gjør seg. Ungdommers gudstro formes altså både av ytre og indre faktorer – og sammenhengen mellom disse to.

Noter

1. Margunn Serigstad Dahle, ”Spor av tru i ei tenåringsåpe? Om ungdomstida og religionspedagogen” i *Prismet* 3/03 (2003), ss. 99-104.
- 2 Se Ingvild Thu Kro, *Tro i endring? Kristendomsforståelser blant aktive ungdommer i to kristne ungdomsmiljøer på Sørlandet* (Kristiansand: Universitetet i Agder, 2007) og Walt Mueller *Engaging the Soul of Youth Culture: Bridging Teen Worldview and Christian Truth*. (Downers Grove: IVP Books, 2006)
- 3 Se Kåre Heggen og Tormod Øia, *Ungdom i endring: Mestring og marginalisering*. (Oslo: Abstrakt forlag, 2005)
- 4 Kro, *Tro i endring*, s. 15.
- 5 Mueller, *Engaging the Soul*, ss. 86-87.
6. David Howell, ”Religion and Youth Culture” I Christopher Partridge (red.), *Dictionary of Contemporary Religion in the Western World*. (Leicester: Inter-Varsity Press, 2002), s. 133. Howell fokuserer først og fremst på ungdom, men hans redegjørelse for fokusområdene for ungdommers livssyndanning, kan også gjelde den eldste gruppen i det vi kaller barn og tweens, altså fra rundt 10 år.
7. Howell, ”Religion and Youth Culture”, s. 133.
8. Inger Furseth og Pål Repstad, *Innføring i Religionssosiologi*. (Oslo: Universitetsforlaget, 2003), s. 142.
9. Furseth og Repstad, *Innføring*, s. 142.
10. Furseth og Repstad, *Innføring*, s. 143. Altså lærer vi ikke bare direkte av regler og instruksjoner som vi må forholde oss til, men også de indirekte båndene som angår sosial oppførsel og handlingsmåter.
11. Dette kan også ha en viss sammenheng med at familiebånd og familiestrukturer er endret de siste tiårene, både i form av høy skilsmissestatistikk og nye samlivsformer, men også det faktum at barn og unge i dag bruker stadig mer tid på populærmediene.
12. Det eksisterer en diskusjon om hva ”det postmoderne” egentlig er og hvor godt det beskriver samtiden. Begrepet er imidlertid nyttig nettopp fordi det samler en del viktige sider ved tiden vi lever i. Samtidig kan det være nyttig å være klar over at begrepet ”senmoderne” også blir brukt, og kanskje viser dette begrepet tydeligere at det moderne ikke er et tilbakelagt stadium, men at det tvert imot fortsatt preger samtiden i dag.
13. David Cook, *Tro på avveier* (Oslo: Lunde Forlag, 1999), s. 18.
14. Cook, *Tro på avveier*, s. 27.
15. Se Os Guinness, *Long Journey Home*. (Colorado Springs: Waterbrook, 2001), ss. 56-57. Religions sosiologen Os Guinness hevder at postmodernismen har innført et ellefte bud: ”Du skal ikke dømme”. Med det mener han at samtiden har en oppfatning av å fremme dom over andres oppfatninger og verdier er verre enn å gjøre ondt.
16. Samtiden legger stor vekt på følelser; det som føles riktig, godt, sant og rett.
17. Mueller, *Engaging the Soul*, s. 27.
18. Tomas Axelsson og Ola Sigurdson, *Film och religion: Livstolkning på vita duken*. (Örebro: Bokforlaget, 2005), s. 9.
19. James Sire, *The Universe Next Door: A Basic Worldview Catalog*. 4. utg. (Leicester: InterVarsity Press, 2004), s. 17.
20. Tony Watkins, *Focus: The Art and Soul of Cinema*. (Milton Keynes: Damaris Books, 2007), s. 26.
21. Paul Otto Brunstad, *Ungdom og livstolkning: En studie av unge menneskers tro og fremtidsforventninger*. (Trondheim: Tapir Forlag, 1998), s. 11.
22. Brunstad, *Ungdom og livstolkning*, s.13.
23. Per Magne Aadnanes, *Livssyn*. 3.utg. (Oslo: Universitetsforlaget, 2002), s. 14.
24. Margunn Serigstad Dahle, På sporet av livssyn. *Utvikling og utprøving av eit analyseverktøy – med ungdom som case*. (Bergen: Norsk Lærerakademi, 2002), s. 31-34.
25. Aadnanes, *Livssyn*, s. 15.
26. Denne kategoriseringen kommer fra Per Magne Aadnanes. Livssynstradisjoner er ulike livssyn som har eksistert over lang tid, som for eksempel de ulike verdensreligionene og den sekulære humanismen (Aadnanes, *Livssyn*, s. 17). Livssynstrender er ”ulike straumdrag som rett og slett er for ferske til å kunna kallast tradisjonar”. (Aadnanes, *Livssyn*, s. 88).
27. Brunstad, *Ungdom og livstolkning*, s. 63.
28. Zygmunt Bauman *Flytende modernitet*. 1.utg. (Oslo: Vidarforlaget, 2000), s. 199.
29. Kvalbein-Olsen, Marie, *Tweens: En ny utfordring for kirken?* (Oslo: Det Teologiske Menighetsfakultet, 2008), s. 11
30. Kvalbein-Olsen, *Tweens*, s. 12
31. Heggen og Øia, *Ungdom i endring*, ss. 1-2
32. I. Frønes, K. Heggen og J.O. Myklebust (red.), *Livsløp: Oppvekst, generasjon og sosial endring*. (Oslo: Universitetsforlaget, 1997), s. 144
33. Kro, *Tro i endring*, s. 16.
34. Bauman, *Flytende modernitet* s. 44.

35. Peter L. Berger, *The Heretical Imperative: Contemporary Possibilities of Religious Affirmation*. (New York: Doubleday, 1980) s. 10ff
36. Sml. Kro, *Tro i endring*, s. 17.
37. Anthony Giddens, *Modernity and Self-identity: Self and Society in Late Modern Age*. (Cambridge: Polity Press, 1991), s. 81.
38. Mueller, *Engaging the Soul*, s. 105.
39. Morten Holmqvist (red.), *Jeg tror jeg er lykkelig... Ung tro og hverdag*. (Oslo: Kloster forlag, 2007), s. 83.
40. Ingunn Hagen og Thomas Wold, *Mediegenerasjonen: Barn og unge i det nye medielandskapet*. (Oslo: Det Norske Samlaget, 2009), s. 172.
41. *Aftenposten*: "Gjør mer lekser, skulker mindre." <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article4136920.ece> (01.06.2011)
42. Pål Ketil Botvar og Ulla Schmidt (red.), *Religion i dagens Norge. Mellom sekularisering og sakralisering*. (Oslo: Universitetsforlaget, 2011). Det er viktig å merke seg at denne boken ikke hovedsakelig gjelder barn og ungdom, men tar utgangspunkt i helheten av den norske befolkning slik den er representert i datamaterialet fra den store internasjonale spørreundersøkelsen om religion 2008. Funnene er imidlertid interessante som medvirkende sosiale og mentale rammevilkår for barn og unges tro- og livssynsforming i dagens Norge.
43. Se Pål Ketil Botvar, Pål Repstad og Olaf Agedal i Pål Ketil Botvar og Ulla Schmidt (red.), *Religion i dagens Norge: Mellom sekularisering og sakralisering*. (Oslo: Universitetsforlaget, 2011)
44. Furseth og Repstad, *Religion i dagens Norge*, s. 139.
45. Furseth og Repstad, *Religion i dagens Norge*, s. 141.
46. Furseth og Repstad, *Religion i dagens Norge*, s. 145.
47. I DAG: "Nordmenn minst religiøse i Europa." <http://www.idag.no/aktuelt-oppslag.php3?ID=8781>, 24.05.2011 og Klassekampen: "Nordmenn minst religiøse" http://www.klassekampen.no/31940/mod_article/item, 24.05.2011. Med et utvalg på bare 500 personer i Norge i denne undersøkelsen, er feilmarginene imidlertid betydelige og tallene må tas med en klype salt. Undersøkelsen tar heller ikke hensyn til ulike definisjoner av religiøsitet.
48. Botvar og Schmidt, 2011, s. 196.
49. Forskning.no: "Unge bryr seg ikke om religion." <http://www.forskning.no/artikler/2009/mars/215187>, 24.05.2011, og *Aftenposten*: "1 av 3 tror på Gud." <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article2993420.ece>, 24.05.2011. Undersøkelsen er basert på svarene fra 800 unge mellom 14 og 16 år fra Stavanger, Sandnes, Haugesund, Bergen og Oslo
50. Vårt Land: "Færre ungdommer tror." <http://www.vl.no/kristenliv/article7597.zrm>, 24.05.2011
51. Forskning.no: "Unge bryr seg ikke om religion." <http://www.forskning.no/artikler/2009/mars/215187>, 24.05.2011
52. Morten Holmqvist (red.), *Jeg tror jeg er lykkelig... Ung tro og hverdag*. (Oslo: Kloster forlag, 2007),
53. Holmqvist, *Jeg tror jeg er lykkelig... Ung tro og hverdag*, s. 87.
54. Holmqvist, *Jeg tror jeg er lykkelig... Ung tro og hverdag*, s. 64-65.
55. Undersøkelsen "International research on Confirmation Work" er et samarbeid mellom forskere i det internasjonale nettverket for forskning på konfirmasjon og kristent ungdomsarbeid, initiert av Friedrich Schweitzer ved Universitetet i Tübingen. Nettverket ble etablert i 2007 og har bestått av forskere fra syv land: Tyskland, Østerrike, Sveits, Danmark, Norge, Sverige og Finland. Fra Norge har institusjonene KUN, IKO og KIFO deltatt med forskerressurser. Resultatene fra undersøkelsen er samlet i boka Friedrich Schweitzer, Wolfgang Ilg, Henrik Simojoki (red.), *Confirmation Work in Europe: Empirical Results, Experiences and Challenges. A Comparative Study in Seven Countries*. (Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus, 2010)
56. Denne undersøkelsen baserer seg på den europeiske konfirmasjonsundersøkelsen, men fokuserer på materialet fra de fire nordiske landene: Norge, Sverige, Danmark og Finland. Det er også bare forskere fra Norden som skriver. Undersøkelsen har resultert i en felles bok om konfirmasjon i Norden: Bernd Krupka og Ingrid Reite (red.), *Mellom pietisme og pluralitet. Konfirmasjonsarbeid i fire nordiske land* (Oslo, IKO-forlaget, 2010) I norsk kontekst har mer enn 2000 konfirmanter svart på spørsmål om egne erfaringer og oppfatninger av tro og menighet.
57. Kati Niemelä, "Religious Change during Confirmation Time" I: Friedrich Schweitzer, Ilg Wolfgang og Henrik Simojoki (red.), *Confirmation Work in Europe. Empirical Results, Experiences and Challenges. A Comparative Study in Seven Countries*. (Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus, 2010), ss. 249-253.
58. Ida Marie Høeg, "Motivation and Experiences of the Confirmands", I Friedrich Schweitzer, Ilg Wolfgang og Henrik Simojoki (red.), *Confirmation Work in Europe. Empirical Results, Experiences and Challenges. A Comparative Study in Seven Countries*. (Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus, 2010), s. 238-243
59. Ida Marie Høeg, "Konfirmasjonstiden har vært bra. Jeg har fått litt mer kunnskap og hatt det fint sammen med de andre konfirmanterne" i Stig Lægdene (red.), *Praktisk kirkelig årbok 2009. Samfunnet i gudstjenesten*. (Tromsø: KUN Kirkelig Utdanningscenter i Nord, 2009) s. 234-235.
60. Ida Marie Høeg, "Men aller mest trenger vi disse ordningene for de enfoldige og unge. Konfirmanter, ritua-

ler og rituell erfaring”i Bernd Krupka, og Ingrid Reite (red), *Mellom pietisme og pluralitet. Konfirmasjonsarbeid i fire nordiske land*. (Oslo: Iko-forlaget, 2010), s. 117.

61. Woodhead, Linda og Paul Heelas, *Religion in Modern Times. An Interpretive Anthology*. (Oxford: Wiley-Blackwell, 2000)

62. *Vårt Land*: ”Troen sviner etter konfirmasjonen.” <http://www.vl.no/kristenliv/article128756.zrm>, 04.07.2011

63. Religions sosiologen Peter Berger definerer sekularisering som ”a process by which sectors of society and culture are removed from the domination of religious institutions and symbols” (Berger, 1967, 107)

64. Bauman, *Flytende modernitet*, s. 199.

65. Jan Olav Henriksen, *Imago Dei. Den teologiske konstruksjonen av menneskets identitet*. (Oslo: Gyldendal Akademisk, 2003), s. 24.

66. Pål Repstad, *Religiøst liv i det moderne Norge: Et sosiologisk kart*. 2.utg. (Kristiansand, Høyskoleforlaget AS, 2000), s. 53.

67. Synkretisme i denne sammenhengen betegner tendensen til å sette sammen tros- og livssynselementer fra ulike religiøse og livssynsmessige tradisjoner og trender til en egen personlig tro.

68. Jan Olav Henriksen, ”Religionens individualisering og retradisjonalisering” i Tone Lund-Olsen og Pål Repstad (red.) *Forankring eller frikopling? Kulturperspektiver på religiøst liv i dag*. (Kristiansand: Høyskoleforlaget, 2003), s. 19.

69. *Morgenbladet*: ”Alle, alle vil de bli med.”

<http://www.morgenbladet.no/apps/pbcs.dll/article?AID=/20100716/OAKTUELT/707169921>, 24.05.2011

Et behov som kanskje har oppstått som en reaksjon mot den dominerende religiøse relativismen i samfunnet generelt

70. *Morgenbladet*, 24.05.2011

71. *Morgenbladet*, 24.05.2011

72. Arrangement som UL (Ungdommens Landsmøte), Impuls, Arena, Skjærgårds Music and Mission Festival, osv.

73. Sml. f.eks. Helje Kringebotn Sødal, ”Forandring Fryder? Endringer i tre kristne ungdomsgrupper i Kristiansand 1984-2004”i Pål Repstad og Jan Olav Henriksen (red.) *Mykere Kristendom? Sørlandsreligion i endring*. (Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke AS, 2005). Irene Trysnes, ”Å campe med Gud: Kristne sommerstevner på Sørlandet.” i Pål Repstad og Jan Olav Henriksen (red.) *Mykere Kristendom? Sørlandsreligion i endring*. (Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke AS, 2005) Ingvild Thu Kro, *Tro i endring? Kristendomsforståelser blant aktive ungdommer i to kristne ungdomsmiljøer på Sørlandet* (Kristiansand: Universitetet i Agder, 2007)

74. Pål Repstad, ”Fra forskjellsreligion til humanitetsreligion”, s. 18.

75. Sødal kaller dette perspektivet ”den koselige majesteteten”. Helje Kringebotn Sødal, ”Forandring Fryder? Endringer i tre kristne ungdomsgrupper i Kristiansand 1984-2004”i Pål Repstad og Jan Olav Henriksen (red.) *Mykere Kristendom? Sørlandsreligion i endring*. (Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke AS, 2005)

76. Kro, *Tro i endring*, s. 70.

77. Kro, *Tro i endring*. Denne undersøkelsen er gjort med utgangspunkt i to kristne ungdomsarbeid i Kristiansand. Dermed kan en heller ikke generalisere ut fra denne undersøkelsen, men funnene er interessante i seg selv og i kraft av at de bekrefter både aktuell teori og andre undersøkelser innenfor samme tema.

78. Se Linda Woodhead og Paul Heelas, *Religion in Modern Times. An Interpretive Anthology*. (Oxford: Wiley-Blackwell, 2000)

79. Repstad og Henriksen, *Mykere Kristendom*.

80. Se Woodhead og Heelas, *Religion in Modern Times. An Interpretive Anthology*, s. 151-156

81. Se Woodhead og Heelas, *Religion in Modern Times. An Interpretive Anthology*, s. 27-33

82. Birkedal, Erling, *Erfaringsbasert didaktikk. Plattform for planutvikling i trosopplæring for ungdom – et refleksjonsnotat*. Rapport fra et utviklingsprosjekt ved IKO, Kirkelig Pedagogisk Senter, 2008:

<http://www.kirken.no/storstavalt/prosjekt/files/Plattform.pdf>